

Meditatie deel I: Jeremia 20 en Joh 13:1-17

*Als ik denk: Ik wil Hem niet meer noemen,
niet meer spreken in zijn Naam,
dan laait er in mijn hart een vuur op,
dan brandt het in mijn gebeente.
Ik doe moeite om het in bedwang te houden,
maar ik kan het niet.
Jeremia 20:9*

Vurige woorden van liefde voor God, maar ook van een diepe en pijnlijke teleurstelling om die roeping van hem die hem tot waanzin drijft en hem alles kost. Jeremia is profeet in één van de meest woeligste tijden van Israëls geschiedenis. Josia, Jojakim en Zedekia. Hij ziet koningen gaan en komen en leeft in een tijd van groot religieus verval. God wordt niet langer geëerd en zijn wetten worden met voeten getreden; zijn tempel is een rovershol; wie arm en weerloos is wordt nog verder uitgebuit en onderdrukt. Jeremia bindt de strijd aan met valse profeten, met priesters en koningen en hij voorspelt als enige van de profeten de ondergang van Juda. Het hele land zal in vuur en as gelegd worden, en de bevolking in ballingschap gaan als zij zich niet bekeren. Maar hij wordt gezien als een vervelende lastpak, een nar, die maar niet ophoudt met preken over Gods gerechtigheid.

Op een dag wordt Jeremia gevangengenomen en opgesloten in de Benjaminpoort. In een kleine benauwende ruimte waar hij zich niet bewegen kan – zijn handen en voeten vastgezet in houten balken – een dwangbuis waar nauwelijks ruimte is om adem te halen, begint Jeremia te bidden – een hele nacht lang... Hij schreeuwt het uit tegen God: om al die zogenaamde vrienden die de spot met hem drijven en uit zijn op zijn val. Om de valse waarheden van profeten die heil en vrede verkondigen, terwijl het geen vrede is. Hij kon niet vermoeden hoe zwaar de weg zou zijn, dat hij bezwijken zou onder het juk van zijn roeping. In die nacht legt Jeremia al zijn pijn bij God neer.

Het is zo dubbel. God vurig liefhebben, hem willen dienen en hem toch verwijten maken. Op dit beslissende ogenblik, in die ene nacht, komt alle pijn eruit. U hebt mij verlokkt, o God! U bent te sterk voor mij en hebt mij overwonnen. Zo groot is uw liefde, dat Gij mij overwonnen hebt. Hoe kon ik toch weten hoeveel pijn uw liefde zou doen? Ik wil niet meer spreken in uw naam want de woorden van uw gerechtigheid brengen mij niets dan leed en ellende. Maar als een laaiende vlam brandt Gods liefde in hem; het is als een persing in zijn gemoed. Hij probeert zich te verzetten, maar hij kan het niet. Zo sterk is God, zo sterk is zijn liefde. Hij heeft geen eigen wil meer. Nu wordt hij voortgedreven door de passie, de liefde, die God in zijn binnenste heeft gelegd.

Dienstbaarheid tot het uiterste... liefde die vraagt om jezelf prijs te geven: dat is de weg der profeten, en dat is ook de weg van Jezus. We lezen vandaag uit Johannes 13. Het is kort voor Pesach en Jezus weet dat zijn laatste uur aangebroken is. Jezus maakt de doorgang naar de Vader. Hij trekt weg uit deze wereld en maakt zijn opgang naar het kruis. En vanaf nu staat ook alles in het teken van zijn naderende afscheid. Zijn leerlingen zullen zonder hem verder moeten en zullen moeten leren om de eenheid vast te houden, om elkaar te dienen, en in zijn liefde te blijven. Hij weet dat ze over

elkaar heen zullen vallen, elkaar met scheve ogen zullen bekijken. En daarom stelt hij een voorbeeld.

Eén voor één wast hij de voeten van de leerlingen. In Bijbelse tijden reisden mensen te voet op eenvoudige sandalen. Voeten die stoffig en vies werden van de reis. Wanneer je binnenkwam in een huis was het gebruikelijk om je voeten te wassen. En dat gebeurde vaak door slaven. Het werd gezien als een minderwaardig werk. Wie de voeten van een ander wast, was de mindere, de kleinste. Slaven met een Joodse achtergrond werden ervan vrijgesteld. En nu gaat Jezus – hun meester, hun rabbi – op zijn knieën en wast één voor één de voeten van de leerlingen.

‘Een slaaf is niet meer dan zijn meester’ (Joh 13:16). Indringende woorden, waarmee Jezus de verhoudingen van die tijd op z’n kop kantelt. Jezus vereenzelvigd zich met het werk dat slaven doen. En zo laat hij zien dat in de gemeenschap, in de kerk die hij voor ogen heeft, er geen slaven en geen meesters meer zijn. Je zult gelukkig zijn als je dit niet alleen begrijpt, maar er ook naar handelt.

Je zult gelukkig zijn! Laat die woorden eens goed tot je doordringen. Jezus zegt niet dat het altijd gemakkelijk zal zijn. De ander dienen vraagt om een houding van zachtmoedigheid en geduld. Het vraagt veel van ons en gaat niet altijd zonder pijn: om dienstbaar te blijven als er teleurstellingen zijn, als er harde woorden vallen, de pijn van de afwijzing, als de ander je zeer doet door onverschilligheid.

Jezus wast de voeten van de leerlingen, niet hun handen of hun hoofd, maar hun voeten. De Amerikaanse theoloog Frederic Buchner heeft het belang van Jezus’ voeten benadrukt. Onze voeten zeggen veel over ons. Buchner zet ons aan het denken: Als je wilt weten wie je echt bent, anders dan wie je denkt dat je bent, let dan op je voeten. Kijk waar ze je brengen. De voeten die je dragen naar plaatsen van geluk, op nieuwe of oude, vertrouwde wegen. De voeten van Jezus... ze zeggen veel over wie hij is. Zijn voeten die van dorp tot dorp gingen om mensen te vertellen over Gods genade. Hoe liefelijk zijn de voeten van hem die het goede boodschap, schrijft Jesaja. Jezus voeten zeggen veel over hem. Zijn voeten die de lange weg van het kruis zijn gegaan, zijn voeten die bezwijken zouden onder het juk van het kruis, zijn voeten die doorboord werden.

Eén voor één wast hij de voeten van de leerlingen. Jezus buigt zich en neemt hun voeten in zijn handen. En hij wast het vuil eraf. Met zorg droogt hij ze af met de doek die hij heeft omgeslagen. Hij legde zijn bovenkleed af, staat er in vers 4. En precies dat woordje ‘afleggen’ komen we op nog twee plaatsen tegen in het Johannesevangelie. In hoofdstuk 10 staat er: ‘een goede herder legt zijn leven af voor zijn schapen’ (Joh 10:11). En in Johannes 15:13: ‘er is geen grotere liefde dan je leven af te leggen voor je vrienden’. Jezus legt hier zijn kleding af. Het is een vooruitwijzing naar Golgotha, naar het uur van zijn dood – toen hij van zijn kleding ontdaan naakt de dood inging.

Door het wassen van de voeten van zijn leerlingen neemt Jezus de gestalte aan van een slaaf. Op het kruis legt hij alle waardigheid af en gaat zo de dood in. Op het kruis heeft hij zich vereenzelvigd met al die minste mensen: vreemdelingen, wezen, vereenzaamden, mensen ten dode gefolterd. Jezus legt zijn leven af voor zijn leerlingen. Hij legt zijn leven ook af voor ons.

Begrijpen jullie wat ik gedaan heb, vraagt Jezus aan de leerlingen. Hun voeten heeft hij gewassen. Hun voeten die nog zullen gaan op dwaalwegen, hun voeten die nog zoveel misstappen zouden begaan. Maar hij raakt ze in liefde aan en wast het vuil eraf. Hij wil hen dienen met alles wat hij geven kan. Dat is het voorbeeld dat Jezus stelt. Want hij is niet gekomen om te heersen, maar om te dienen en zijn leven te geven voor velen. Begrijpen wij wat hij gedaan heeft? Begrijpen wij de diepte van zijn dienstbaarheid? Zijn weergaloze liefde? Hoe hij zichzelf geeft als minste der mensen?

Meditatie deel II: Joh 13:18-30

*Zelfs mijn beste vriend op wie ik vertrouwde,
die mijn brood at, heeft zich tegen mij gekeerd.*

Psalm 41:10.

Steeds sterker dringt het einde zich op. Judas, één van de twaalf, zal Jezus verraden. Hij behoorde tot de kring van de twaalf. Hij was niet alleen zijn leerling, maar ook zijn vriend. We mogen niet vergeten dat Jezus hem zelf had uitgekozen. Hij is met Jezus meegetrokken, sprak het evangelie in zijn naam, deelde lief en leed met hem. Jezus en Judas: ze horen bij elkaar en zijn verbonden in vriendschap, maar ook in de afgrond van de haat. Jezus weet wat er in zijn hart omgaat en hij citeert Psalm 41. Hij 'die mijn brood eet, heeft zich tegen mij gekeerd'. Nu gaat in vervulling wat er gebeuren moet: Jezus zal door één van de zijnen overgeleverd worden, hij zal gekruisigd en gedood worden.

Met plechtige woorden kondigt Jezus aan wat er gebeuren zal. Maar zijn woorden zijn als het zuchten van de wind. De leerlingen begrijpen niet wat hij bedoelt, behalve één van hen... Jezus raakt overmand met verdriet. 'Diepbedroefd' verklaart hij dat één van hen hem zal verraden. Onrustig is zijn binnenste, om de kwade machten die zich roeren. Een van hen zal hem verraden. 'Overleveren' of 'uitgeven' staat er letterlijk vertaald in vers 21. Judas zal Jezus in de handen geven van de autoriteiten. In de handen van mensen gaat hij zijn laatste gang.

Nogmaals stelt Jezus een teken. Hij neemt een brood, spreekt het zegengebed uit en geeft het aan zijn leerlingen. 'Neem, eet, want dit is mijn lichaam voor jullie'. Jezus is het levend brood dat uit de hemel neerdaalt; voedsel dat leven geeft. Hij laat zichzelf breken. Een laatste gebaar van liefde en verbondenheid: brood dat gebroken wordt en uitgedeeld wordt; de beker van het verbond die rondgaat.

Maar juist op dat moment, in dat gebaar van liefde, dringt het kwaad zich op. Daar waar liefde is, zal ook het kwaad zich roeren. Verward door Jezus woorden kijken de leerlingen elkaar aan. Simon Petrus kan zichzelf niet bedwingen, en gebaart naar de leerling van wie Jezus veel hield dat hij moet vragen wie het is die hem verraden zal. De geliefde leerling: hij is het, die wel met Jezus meeging op zijn lange, eenzame gang naar Golgotha. In Johannes 19 lezen we hoe hij samen met Maria, de moeder van Jezus, Maria de vrouw van Klopas en Maria uit Magdala onder het kruis staat. Hij is meegegaan; zijn voeten hebben onder het kruis gestaan, waar Jezus sterft aan het hout. Hij heeft gezien hoe hij alles volbrengt.

Het is intiem wat er gebeurt tussen Jezus en de geliefde leerling. Hij ligt naast hem – want in die tijd lag men aan bij de maaltijd. Dan buigt hij zich voorover, met zijn gezicht tegen zijn borst. Hij spreekt de woorden uit die leven in hun harten: ‘Wie is het Heer’ (Joh 13:25)? Maar tegenover dat intieme contact tussen Jezus en de geliefde leerling, is er die ander. Judas. Je voelt aan alles hoe de verwijdering, de afstand tussen hen, zich verweidt. Jezus noemt hem niet bij zijn naam. ‘Degene aan wie ik dit stuk brood geef, dat ik nu in de schaal doop’.

Hoor je hoe het kwaad zich omsluit, hoe de machten van boosheid, afwijzing en verraad de kring sluiten, het pleit beslechten? ‘Op dat moment nam de duivel bezit van Judas’. Gods tegenstander doet zijn intrede. ‘Hij kwam in hem’. Het hart van Judas wordt ingenomen. Niet hij, maar de duivel beslist. Hij heeft hem overwonnen. Nu moet alles maar snel gebeuren. ‘Doe wat je doen moet’, ‘en doe het snel’ (Joh 13:27). Met die woorden van Jezus staat Judas op, het brood nog in zijn handen. Niet langer behoort hij tot de kring van twaalf. Nog één keer kruisen hun blikken, woordeloos staan ze tegenover elkaar: in de afgrond van de pijn, de afwijzing, het verraad zijn ze verbonden met elkaar. Johannes schrijft dat het nacht is. De duisternis is ingevallen, de zon is ondergegaan. Donkerder dan die nacht wordt het niet.

Meditatie deel III: Joh 18:31-38

Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief.

Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie elkaar liefhebben.

Johannes 13:34

Nu Judas vertrokken is, begint Jezus te spreken over zijn glorie, zijn overwinning op het kruis. ‘Nu is de grootheid van de Mensenzoon zichtbaar geworden’ Grootheid (*doxa*) is in het Johannesevangelie een ander woord voor de verheerlijking, het licht, de glans, waarmee Jezus het duister overwint. En die grootheid wordt nu al zichtbaar. In het donker van die ene nacht, waarin Jezus opgaat naar de Vader en omhoog geheven wordt, straalt zijn liefde af van het dorre hout. Jezus is de goede herder die zijn leven geeft voor zijn vrienden. Hij ondergaat de diepte en de afgrond van de pijn waarmee mensen elkaar vertrappen: de spot, de hoon, de vernedering, en de slagen. Op het kruis wordt duidelijk dat hij de Mensenzoon is, Gods geliefde zoon. In de diepte van het lijden, en het donker van die nacht vindt ook de verheerlijking plaats.

Van groot belang is hier het woordje ‘terstond’ of ‘onmiddellijk’ in vers 32. Wanneer Jezus sterft aan het hout, zal onmiddellijk zijn glorie zichtbaar worden. Jezus die van de Vader is uitgegaan en weer naar hem opgaat, zal delen in het licht van de Schepper.

Hij zal niet lang meer bij hen blijven, want waar hij heengaat kunnen zij niet komen. Jezus gaat de dood in. Ze zullen hem zoeken, maar hem niet kunnen vinden. De banden van de dood zullen hen voorgoed van elkaar scheiden en daarom geeft hij hen een laatste gebod: heb elkaar lief, zoals ik jullie heb liefgehad! Dit drukt hij hen op het hart: blijf in mij, dan blijf ik in jullie zou hij later nog zeggen. Blijf verbonden met elkaar door in mijn liefde te blijven. Want alleen door die liefde zullen de mensen herkennen

dat ik in jullie midden ben. Twee of drie is genoeg; als er maar liefde is. Liefde die vergeeft, liefde die alles hoopt, alles verdraagt, liefde vuriger en sterker dan de dood.

Petrus die zo graag bij Jezus wil blijven en tot het einde wil gaan, protesteert ook nu. Petrus die de voetwassing niet wilde ondergaan omdat hij nog niet begrijpen kan wat Jezus bedoelt, spreekt ook nu veel te grote woorden. Hij wil Jezus achternagaan, maar begrijpt niet dat Jezus spreekt over zijn naderende dood. Zijn hart is er vol van, van liefde voor Jezus: 'Ik wil mijn leven voor u geven' (Joh 13:37)! Maar nog geen paar uur later zal ook hij hem afvallen. Verloochenen staat er in vers 38. Letterlijk betekent dat 'ontkennen'. Tot drie keer toe zal hij zeggen dat hij hem niet kende.

Hem willen dienen, je volledig willen geven, en hem toch afvallen. Leerling zijn, gaan op zijn weg, vraagt ook van ons dat wij het kruis opnemen. Dat wij leren dat het niet langer om ons gaat, om onze eigen belangen en verlangens, maar om hem en zijn liefde. Op indringende wijze beschrijft Johannes in hoofdstuk 21 hoe Petrus zich verootmoedigt. Drie keer heeft hij gezegd dat hij hem niet kende, en nu zal hij drie keer moeten belijden dat hij hem toebehoort. Pas als Petrus door schuld en zonde heen is gegaan, door het berouw en de schaamte, pas als hij oog in oog staat met de Opgestane en tot drie keer toe belijdt dat hij hem liefheeft, krijgt hij de opdracht om zijn schapen te weiden (Joh 21:15ff). De ware dienst aan Hem en aan elkaar is onlosmakelijk verbonden met het besef van onze eigen zwakheden en fouten, de keren dat wij hem ontkenden.

Blijf in mijn liefde. Laat het ons gegeven zijn dat we die woorden niet alleen begrijpen, maar er ook naar handelen nu wij samen gedenken hoe hij een brood heeft genomen, de dankzegging uitsprak en zei: dit is mijn lichaam voor jullie. De liefde waarmee hij ook de beker rondgaf en zei: drink hier allen uit want dit is het nieuwe verbond in mijn bloed. Laat die liefde je hart vervullen en je vreugde geven, als je straks het brood tot je neemt, en proeft van de wijn. Liefde die ons verbindt, die samenhoudt en vergeeft wat wij misdeden. Liefde die alles overwint.

Gezegend is God de Vader,
gezegend is Christus, de Levende,
gezegend is de Trooster, de Geest die ons verbindt.
Amen.

Dankgebed

God van liefde,
Gij hebt ons gevoed met uw gaven:
het brood uit de hemel
en de wijn van uw koninkrijk.
Wij bidden U:
Blijf ons nabij
ook in de nacht die komt.
Laat ons nooit alleen,
zelfs niet in de dood.
Houdt ons vast door uw liefde.
Dat bidden wij in naam van Hem
die ons is voorgegaan naar U,
Jezus de Levende.
Amen.